

Stortinget 19.10.88

Trontaledebatt

Med forbehold om endringer

Statsminister

SPERRET til innl. holdes

Gro Harlem Brundtland

President.

Det blir nå gjennomført en snuoperasjon i norsk økonomi og samfunnsliv som er helt nødvendig for å bringe landet ut av den økonomiske krisen, og for å sikre et nytt og tryggere grunnlag for viktige verdier i det norske samfunnet.

Vi startet denne vanskelige Stortingsperioden med en ny og uvant parlamentarisk situasjon. Likevel har det vist seg mulig å skape politisk flertall for en ny politikk, og mobilisere til økt ansvar og innsats.

Vi ser nå gode resultater. Av debatten i går fikk vi inntrykk av at det er enkelte som slett ikke er glad for dette. Men det er en realitet at underskuddene blir stadig mindre. Den siste av de gledelige meldingene kom i forrige uke: De høyeste månedstall for eksport av tradisjonelle varer som noen gang er registrert.

Det bekrefter at kursen vi har slått inn på er riktig. Men vi er ennå ikke helt framme. Det er viktig at vi nå står løpet ut for å ta vare på det grunnlaget vi har skapt gjennom felles innsats.

Regjeringen har ikke bare strammet inn i økonomien. Det er gjennomført viktige reformer når det gjelder skatt, næringspolitikk og kredittpolitikk. Samtidig er det satset sterkere på helt sentrale områder:

- Svangerskapspermisjonen vil være økt med 6 uker.

- Barnehageutbyggingen er fordoblet og barnetrygden er økt betydelig.

- Eldre arbeidstakere vil få rett til å gå av fra de er 65 år.

- Studiefinansieringen er forbedret.

- I boligpolitikken satses det igjen sterkt på Husbanken. Neste år vil 7000 flere boliger kunne finansieres i Husbanken eller Landbruksbanken enn i 1987. De første utleieboligene for ungdom er under bygging.

- Selv om den nasjonale økonomien har vært i en krise, har kommuner og fylkeskommuner kunnet øke aktiviteten og helsesektoren er gitt særlig prioritet.

- Det er gjennomført en lang rekke tiltak for fornyelse og økt effektivitet innenfor helsesektoren som har gitt et økt behandlingstilbud og kortere ventetid for mange pasienter.

Også i miljøpolitikken har vi foretatt en snuoperasjon, slik miljøvernministeren kunne vise i går. Mens bevilgningene til forurensning gikk ned med 25% i årene bak oss, øker Miljøverndepartementets budsjett med 25% bare fra i år til neste år.

Den snuoperasjonen vi er igang med krever større engasjement og et sterkere ansvar for en fremtid vi har et felles ansvar for. Effektiviteten i offentlig og privat tjenesteyting har stor og direkte betydning også for hvor godt vår industri kan klare konkurransen både ute og hjemme.

Det er bare en ting som nytter: Krav til innsats for felles framtid.

Samtidig som vi må stille krav om økt innsats, skal vi gjennomføre reformer som gjør det lettere å delta i arbeids- og samfunnsniv, som gir større muligheter for småbarnsfamiliene til å kombinere arbeid og omsorg, og som gir eldre muligheten for fortsatt å yte en innsats, selv om han eller hun ikke

lenger kan stå på for fullt. Arbeiderpartiet setter nå ett års svangerskapspermisjon på dagsorden.

Slik kan vi gjennom nye reformer utløse nye krefter, og gi den enkelte større frihet og flere valgmuligheter.

Vi har bak oss to vanskelige og krevende år. Omstilling og forandring er ikke alltid så lett. Men samtidig er det i slike tider vi må tenke nytt og spørre oss om vi kan gjøre tingene på en bedre måte. Det er da vi kan utløse nye krefter, ved å gjøre krisetid til reformtid.

Norge har hatt stor fordel av våre naturressurser, men i årene framover er det i større grad oss selv og vår egen innsats det kommer an på. Hvor flinke vi er og hvor mange som deltar i arbeidslivet.

Den økonomiske veksten vi hadde i første halvdel av 80-årene var bygd på sandgrunn. Igjen har vi lært at det er arbeidet som må skape de verdiene vi skal leve av.

Vi må føre en aktiv kamp for retten til arbeid. For de yrkesvalghemmede, for de eldre arbeidstakerne, for småbarnsforeldre, mot utstøting fra arbeidslivet. Vår politikk er å utvide mulighetene for den enkelte til å være med og gjøre en innsats. Sosiale rettigheter skal være et middel til økt frihet og selvrespekt.

Hvis vi stadig får flere på trygd, får vi heller ikke penger til den egentlige offentlige sektor: Helsestell, eldreomsorg, barnehager og utdanning.

Vi må styrke den produktive delen av vårt næringsliv, og sikre mulighetene i distriktene. Det er den konkurranseutsatte delen av næringslivet som må sette standarden for de lønnsøkninger og de sosiale forbedringer vi kan skape grunnlag for. Hvis ikke kommer vi helt galt ut, slik vi har erfart i de årene som nå ligger bak oss.

Et inntektspolitisk samarbeid er helt nødvendig. Det er et viktig bidrag til å oppnå sentrale mål: Full sysselsetting, lavere prisstigning, tryggere velferd og bedre fordeling.

I samarbeid med partene i arbeidslivet har det vært mulig å oppnå betydelige resultater. Regjeringen har i dette viktige arbeidet også vært helt avhengig av politisk støtte i Stortinget.

Det vil vi fortsatt være. Vi må ikke nå skusle bort det som er vunnet, men finne gode løsninger også for neste år, gjennom et samarbeid med partene.

På dette tidspunkt er vi best tjent med å ikke låse fast forutsetninger og innhold, men holde åpent for å finne fram til den mest hensiktsmessige form. Uten nå å ta stilling til noen enkeltheter, har jeg merket meg den viljen til å medvirke som ligger i innlegget til Senterpartiets parlamentariske leder.

Vi må utvikle et næringsliv som kan konkurrere på de markedene som vokser internasjonalt. Grunnlaget for et sterkere kunnskapsbasert næringsliv legges i skolen og i en sterkere innsats i forskningen.

Vi skal legge et nytt grunnlag for utdannings- og forskningspolitikken. Målet er mere kunnskap til flere. Kunnskap er et gode som i alle fall ikke blir mindre verd jo flere som får tilgang til det. Viktige utredninger fra Universitets- og høyskole-utvalget og Lærerutdanningsutvalget vil, sammen med forskningsmeldingen, legge grunnlaget for en ny kunnskapspolitik.

Vi har fått på bordet konkrete og konstruktive forslag, som ikke bare er rettet mot myndighetene, men i like stor grad er en utfordring til lærestedene selv. Elever, studenter og lærere er her viktige ressurser for den fornyelsen og økte kvaliteten vi trenger. Større innsats fra myndighetene må gå sammen med økte krav til institusjonenes egen innsats.

Vi har de siste to årene økt innsatsen i den høyere utdanning og bedret studiefinansieringen. Økte ressurser må gå sammen med indre reformer, også på dette området.

Institusjonene må få mer kvalitet ut av ressursene hvis vi skal nå det overordnede målet for kunnskapspolitikken: Større rom for individuell utfoldelse og vekst, og økt samfunnsmessig vekst og utvikling.

En politikk som skal utløse nye krefter må ta utgangspunkt i folks hverdag, hvordan den er og hvilke behov den skaper. Familiesituasjonen har endret seg betraktelig de siste årene og reiser krav om reformer. Endringene går på tvers av generasjoner, grupper og kjønn. Økt likestilling og kvinnenes yrkesaktivitet påvirker hverdagen både i hjemmene, i nærmiljøet, på arbeidsplassene og i organisasjonslivet.

I 1975 var det bare annenhver kvinne som kombinerte arbeid med familieomsorg. I dag er 7 av 10 småbarnsmødre yrkesaktive, og de fleste ønsker å være i heldagsarbeid, også mens de er småbarnsmødre. Vi har en ny generasjon fedre som vil ha mer tid sammen med barna sine og som må ta sin del av arbeidet hjemme. Det stiller nye krav til en politikk for arbeid, barn og familie, i en ny hverdag.

Utviklingen av barnehage tilbudene og arbeidstidsreformene har ikke vært i takt med disse forandringene.

Gjennom lengre svangerskapspermisjon, flere barnehageplasser og arbeidstidsreformer kan vi møte behovet for tryggere og fastere rammer rundt barnas oppvekst. Det dreier seg like mye om barnas muligheter og deres start i livet, som foreldrenes muligheter. Det er først og fremst barna som trenger det sosiale og pedagogiske tilbudet barnehagene er.

Derfor må vi ta et krafttak for å ta igjen det som ble forsømt på dette området i årene bak oss. I tillegg til flere offentlige barnehageplasser, vil vi stimulere til bruk av fantasi og krefter for få en raskere utbygging og gi alle barn et tilbud om barnehageplass. Målet er full barnehageutbygging ved århundreskiftet. Men innen den tid er det mange barn som aldri vil få et slikt tilbud. Derfor må vi nå anstrenge oss

for å ligge foran dette programmet, og stimulere til et virkelig krafttak.

Rundt om i landet går mange med gode ideer til samvirkebarnehager og familiebarnehager. Barnehagene av denne typen må ikke nødvendigvis plasseres i hjemmene. Hvorfor ikke et sambruk der vi tar i bruk lokaler som likevel står tomme om dagen?

En av flaskehalsene i barnehageutbyggingen er mangel på førskolelærere, selv om økningen til yrket i høst er større enn på lenge. La oss se på bemanningsbehovet og åpent stille oss noen spørsmål. Er det ikke viktig å benytte de mest kvalifiserte personalgruppene slik at dere kunnskaper kan komme til nytte for langt flere barn? Førskolelærere er spesialister og bør kunne brukes som rådgivere og veiledere til andre voksne i barnehagene.

Det er et tankekors at vi har økt bemanningsstandarden så sterkt i barnehagene for de barna som har plass, når det står så mange barn i kø og ikke får noe tilbud. I 1965 var det 6,8 barn pr. voksen ansatt. I 1987 var tallet nede på fire.

Vi kan ikke legge større vekt på å bedre standarden for dem som har fått plass enn på å gi flere barn et tilbud. Jeg vil nå oppfordre til fantasi og oppfinnsomhet, samtidig som vi gjennomfører den forenkling av regelverket, standarder og godkjennelsesrutiner som regjeringen har varslet.

For de minste barna vil det viktigste vi kan gjøre være å utvide svangerskapspermisjonen ytterligere, og gi større frihet til å velge hvordan den økte permisjonen tas ut i løpet av småbarnsperioden.

Skoledagens lengde er et annet eksempel på at samfunnet er mer formet etter gårldagens enn dagens familiesituasjon. En ny organisering av skoledagen er også et reformarbeid som både er viktig for barnas læring og som vil lette hverdagen for småbarnsforeldrene.

Barnefamiliens hverdag står sentralt i Arbeidspartiets politikk og i våre programmer for 90-årene. Flere rimelige boliger og den enkelte families mulighet til å kombinere arbeid og inntekt med gode og trygge oppvekstvilkår for barna er det viktigste også for deres økonomiske situasjon.

Hensynet til vårt miljø må komme sterkere inn, på alle sektorer og nivåer. Det er en erkjennelse som i dag står sterkere enn på lenge, noe vi må ønske velkommen. Miljøpolitikken er et godt eksempel på at hvis alle gjør som de vil, får ingen det som de ønsker.

Miljøpolitikk må vokse ut av sin rolle som sektorpolitikk, og bli en naturlig del av politikken på alle områder. Det er nødvendig med politisk styring, bevisste valg, og et sterkere samarbeide lokalt, nasjonalt og globalt. Det er et ansvar som ingen kan løpe fra, enten man sitter i politiske posisjoner, i direktørkontorer, står i produksjon eller bak disken. Også som forbrukere og bilister må vi ta vår del av ansvaret og gjøre vårt, hvis vi skal komme over på en bærekraftig utvikling.

Også på dette området er vi inne i en snuoperasjon, med krav til sterkere innsats for et miljø vi alle deler.

Herr President, gårsdagens debatt ble sterkt preget av vår økonomiske situasjon.

Vi har i debatten fått demonstrert en ny kuvending i Høyres argumentasjon. For få måneder siden argumenterte de for langt sterkere innstramminger på et bredt felt. Nå gir partiet inntrykk av at de tiltak som har vært helt nødvendige for å rette opp norsk økonomi, kunne vært unngått. Dermed motarbeider Høyre forståelsen for den nasjonale oppgaven det er å fullføre arbeidet med å skape orden i norsk økonomi.

Selv om det er en velkjent sak at de ulike politiske partier har et ulikt syn på balansen mellom privat og offentlig forbruk, ga flere innlegg i går inntrykk av at vi kan tillate oss en høyere standard på nesten alle områder og et høyere samlet forbruk enn det vi har.

Det er, president, en uansvarlig holdning med de problemer vi fortsatt står overfor i norsk økonomi, og som krever moderasjon og vilje til å ta ansvar.

I 1986 var det en enstemmig oppfatning i Stortinget at vi ikke kunne leve med det gapet vi hadde mellom det vi brukte og det vi produserte. Det hørtes i går ut som om denne felles erkjennelsen, nå er forlatt av Høyre.

For å unngå unødig strid om de faktiske forhold, velger jeg å holde meg til regjeringen Willoch og en samlet Finanskomite.

Det er nok av alvorlige beskrivelser å velge blant. For eksempel det dokument regjeringen Willoch selv la fram i april 1986, hvor man slo fast at situasjonen for norsk økonomi de siste månedene er kraftig endret til det verre.

Det ble blant annet pekt på at etterspørselspresset i økonomien var for sterkt, at det hadde vært en uvanlig sterk vekst i det private forbruket, at kostnadsveksten i forhold til andre land i mange år hadde vært klart for høy og at dette hadde svekket grunnlaget for konkurranseutsatt produksjon.

I innstillingen fra finanskomiteen høsten 1986 peker en samlet komite på at de tiltakende struktur og balanseproblemene i vår økonomi som oppsto i 1985 har fortsatt inn i 1986. En enstemmig komite konkluderte slik:

"Slik komiteen ser det er det år for år økende underskudd for Fastlands-Norge uttrykk for en meget alvorlig ugunstig utvikling i norsk økonomi."

Skal vi få norsk økonomi inn på en utvikling med stabil og bærekraftig vekst, må vi trekke med oss erfaringene også fra de perioder da det gikk galt. Det er bare slik vi kan unngå å gjenta feilene. Men da kan man ikke late som om feilene ikke ble gjort.

Med et sterkt press innenlands og med store underskudd i utenriksøkonomien, lar det seg heller ikke gjøre å gjenopprette balanse uten at det i en overgangperiode må føre til redusert vekst i de skjermede deler av økonomien og en redusert

produksjonsvekst totalt sett, herr president. Det finnes ikke noe trylleformular slik at vi kunne ha unngått disse ubehagelige realitetene. Heller ikke andre land som har vært oppe i tilsvarende situasjoner har unngått dette. Forsøker man å gi inntrykk av det, reduserer man bare mulighetene for å nå fram.

Det som skiller oss ut fra det internasjonale bildet, sammen med Sverige, er at vi har gjennomført en betydelig del av en helt nødvendig gjenoppretting uten å skape massearbeidsledighet. Det må vi unngå også i tiden framover. Vi vil ikke godta en politikk som skyver byrdene over på et mindretall i befolkningen, de som blir arbeidsledige.

Etter gjenopprettingsfasen vil det bli grunnlag for ny vekst - en balansert vekst. Det må ikke bli en vekst basert på høyt forbruk og for store lån. Det må bli en vekst basert på at vi har styrket eksporten og de konkurranseutsatte næringene, skapt nye muligheter og gjenvunnet tapte markedsandeler. Bare slik kan vi sikre en tryggere fremtid, og ta vare på de viktige verdier som fortsatt må prege det norske velferdssamfunnet.